

La dedicació de Sanchis Guarner a la filologia: les aportacions a la història de la llengua i a la gramàtica

HISTÒRIA DE LA LENGUA

La història de la llengua representa la dedicació preferida de Sanchis Guarner. Les tres obres fonamentals que va escriure sobre el tema són *La llengua dels valencians* (1933), *Els valencians i la llengua autòctona durant els segles XVI, XVII i XVIII* (1963) i *Aproximació a la història de la llengua catalana* (1980). La seua contribució podríem extractar-la en els quatre punts següents:

Teoria del substrat preromà en la formació històrica dels dialectes catalans

Comença amb el paralelisme entre la distribució de l'herència política de Guifre el Pilós als seus tres fills i els substrats diferents de cadascuna de les àrees assignades: a Guifre II li assignà els comtats de Barcelona, Ausona i Girona (= català oriental central; substrat indoeuropeu); a Miró, els de Cerdanya, Conflent i Besalú (= rossellonès; se suposa que devia ser el mateix substrat que l'oriental), i a Sunifred, el d'Urgell (= català occidental; substrat ibèric i bascoide). Aquesta hipòtesi té la seua continuïtat amb la de l'explicació de la presència del català occidental al País Valencià, basada en la idea que els habitants preromans de Lleida i València eren ibèrics, hipòtesi «vulnerable», segons Ferrando. Per això el mateix Sanchis, després d'haver-se desmentit que hi hagués una diferència quant a pobles preromans a Catalunya, la matisarà després en l'*Aproximació a la història de la llengua catalana*.

Pervivència del mossàrab al País Valencià

Al llarg de la seua vida professional, Sanchis proposa dues hipòtesis: primer a *Introducció a la història lingüística de València* (1948), on diu que el català dels valencians prové només de la conquesta (el català occidental devia ser propagat pels colonitzadors) amb algun vocabulari àrab i mossàrab; i després a *Els parlars romànics de València i Mallorca anteriors a la Reconquesta* (1953), en què proposa que el mossàrab, que degué perviure fins a l'arribada de Jaume I, devia contribuir a afaiçonar el català importat al País Valencià. El 1980 a *Aproximació a la història de la llengua catalana*, en vista del poc suport que havia rebut aquesta segona hipòtesi, elimina les referències a la influència mossàrab.

Estudi de les causes i el desenvolupament de la Decadència al País Valencià

La seua obra —gairebé exclusiva en aquest àmbit— és *Els valencians i la llengua autòctona durant els segles XVI, XVII i XVIII* (1963), on destaca l'estudi de les apologies de la llengua (incloses les no sinceres) en autors valencians de la Decadència. A pesar del caire bàsicament culturalista d'aquest estudi, té en compte les descobertes recents dels historiadors sobre l'expulsió dels moriscos però, excepte en el cas dels mallorquins a la Marina, no es fixa tant en els fets lingüístics posteriors a la repoblació.

Fracàs de la Renaixença valenciana

La causa d'aquest fracàs la centra Sanchis en l'abandó del català per part de la burgesia valenciana. En conseqüència, el nostre homenatjat proposa la diferència entre les «dues renaixences» paral·leles que es produeixen: la conservadora i sense reivindicacions en política lingüística (encapçalada per Teodor Llorente), i la progressista però amb derivacions populistes (encapçalada per Constantí Llombart). Les dues renaixences segueixen camins divergents i fracassaren totes dues: la primera perquè no emprengué la via política i la segona perquè deixà de ser *renaixença*.

GRAMÀTICA

A diferència del camp de la història de la llengua, que acabem de repassar, l'activitat gramatical de Sanchis Guarnier es concentra pràcticament en una sola obra: la seua *Gramàtica valenciana* (1950), ja que, com reconeixia ell mateix, no tenia vocació de gramàtic, i molt menys de gramàtic prescriptiu. Les circumstàncies, però, l'havien impellit, en compliment d'allò que ell considerava un deure cívic, a desenvolupar les escaïdes *Normes* de Castelló (1932). Per això, en paraules de

Ferrando (1992, p. 87-88) «és a la *Gramàtica* de Sanchis que cal buscar per primera vegada una recta formulació lingüística de les Normes de Castelló»: l'ús del dígraf *tz*, la *ss* en mots de procedència aràbiga, l'accentuació de les [e] tancades o la distribució dels sons palatals africats i fricatius, entre altres aspectes que no s'havien tractat fins aquell moment d'una manera explícita. Vegem, doncs, quines són les aportacions principals del «mestre» en aquest camp.

Una gramàtica científica i descriptiva

La gramàtica de Sanchis Guarner és una obra eminentment descriptiva. Podem considerar-la una de les millors descripcions que coneixem del català dels valencians. Ben cert que també és normativa, com acabem de veure, però aquest aspecte queda amagat i desviat per una presentació bàsicament científica —incloses les teoritzacions lingüístiques— i per unes recomanacions prescriptives que el mateix Sanchis no aplica en la llengua de redacció que utilitza, com analitzarem després en el tema de debat.

La normativa, traspassada a Carles Salvador i a Enric Valor

Un any després de l'aparició de la gramàtica de Sanchis Guarner, Carles Salvador en publica una altra dedicada a l'ensenyament de la llengua i, per tant, completament prescriptiva. Això i l'escassa dedicació de Sanchis Guarner a una línia normativa ens fa comprendre per què la prescripció lingüística als valencians no ha arribat tant de Sanchis Guarner com de Carles Salvador (1951), primer, i d'Enric Valor (1966), després. Realment, però, darrere d'aquestes gramàtiques hi havia els consells i la influència del mateix Sanchis Guarner, el qual quedava, així, alliberat per a dedicar-se a altres línies d'estudi més d'acord amb les seues preferències lingüístiques, com la història de la llengua, que acabem de repassar.

Concepció historicista

Potser per això es nota en la gramàtica de Sanchis la seua concepció historicista dels fets lingüístics. Primer perquè hi inclou un «Resum d'història lingüística del País Valencià» en la introducció i, després, perquè, al cos del text, documenta i valora moltes normes gramaticals a partir de la seua presència en la llengua dels clàssics valencians, la qual considera que ha d'estar per damunt a l'hora de fixar la normativa. Així ho fa en el cas de la forma *altre*, «molt recomanable, i preferible sempre en la llengua literària, car és la que empraven els nostres escriptors clàssics» (p. 125), i en el de «les desinències *-esc*, *-eixes*, *-eix*, *-eixen* en el present d'indicatiu, i *-esca*, *-esques* i *-esquen* en el present de subjuntiu, les quals formes seria conveni-

ent reintroduir en el valencià literari» (Sanchis Guarner, 1950, p. 154). En aquesta mateixa línia, la consideració que el dialecte apitxat representa una evolució cap al castellà el fa situar la norma en «els parlars de les comarques, els quals han estat menys contaminats» (*ergo* «menys evolucionats», podríem afegir). El marc cultural de la concepció historicista de Sanchis el porta a incloure també a la gramàtica una llista de noms dels municipis valencians amb els seus gentilicis corresponents.

Policentrisme convergent

Segons Ferrando (1992, p. 88-89), Sanchis Guarner donà una sèrie de consells a Carles Salvador i a Enric Valor per a elaborar les seues gramàtiques en la línia d'una norma més convergent amb la resta del català que la que havia practicada ell mateix a la seua gramàtica. (Sanchis usava *atre* o *servixen* com a llengua de redacció mentre que, com acabem de veure, recomanava en la mateixa gramàtica usar *altre* o *serveixen* basant-se en la seua antiguitat.) Això que sembla contradictori té la seua justificació, segons Ferrando, atès que la gramàtica de Sanchis va ser una obra redactada d'acord amb la mentalitat i la situació de la llengua durant la Segona República, però les circumstàncies van fer que no fóra publicada fins molts anys després de la guerra, ja ben entrada la postguerra, quan el model lingüístic predominant ja havia canviat. En contra del parer de Ferrando, Bonet (2000) i Saragossà (2006) opinen que Sanchis Guarner va redactar la gramàtica plenament conscient del moment que vivia. Ara bé, també és cert que Sanchis va escriure aquesta obra a la presó estant i encara no hi havia hagut temps, després de la contesa bèl·lica, de tornar a reunir els efectius per la llengua ni de formar-se cap nou model.

Recopilem, doncs, quina era la situació de la llengua en aquella època de trànsit: l'etapa republicana està marcada per les *Normes* de Castelló (1932), en què Sanchis havia participat i que havien impulsat un model de llengua que promovia un fabricisme prou difuminat al si d'una amplitud de solucions estrictament valencianes. Aquest model, que ha estat qualificat de *particularista* per Lacreu (2002, p. 247), va poder posar-se en pràctica gràcies a la florida de publicacions valencianistes dels anys de la Segona República (*Taula de les Lletres Valencianes*, *El Camí*, *Timó*, *Acció*). Molts valencians, per tant, accedien per primera volta a un català culte a través d'un model normatiu que no discrepava gaire del valencià comú. En aquell context Sanchis Guarner comença la redacció de la seua gramàtica. Quan apareix publicada, molts anys després de ser redactada, ja durant la postguerra, el català escrit havia quedat reclus a determinats cercles intel·lectuals, amb una difusió pràcticament nul·la entre la ciutadania. Aquesta restricció social convertia aquests cercles en els únics usuaris cultes de la llengua, els quals —en contacte amb el català extern al País Valencià— eren capaços de fer el pas cap a una catalanitat major del model de llengua que feien servir perquè no comptaven amb cap repercussió social que pogués frenar

aquell model més fabrista a causa de la semiclandestinitat en què es movien. Hi ajudava l'ambient de Catalunya, on s'havia anat congriant una normativa «a la defensiva» del castellà, molt tancada i quasi reinventada «a la baixa» per Ramon Aramon a partir d'una interpretació força restringida de Fabra. Des d'aquesta perspectiva, les variants «regionals» de valencians i balears eren vistes com a desviacions perilloses en uns moments en què calia mantenir ferma la unitat. Per això el mateix Sanchis, membre d'aquests cercles, considerarà la seua gramàtica «desfasada» i plena de concessions (en aquest sentit) al cap de poc d'haver estat publicada. Potser aquesta actitud era només una simulació d'un pancatalanisme lingüístic major del que ell sentia realment davant dels col·legues d'aquests cercles? Almenys això és el que ens fan entendre les diferències que mantenia amb Joan Fuster en qüestions del model normatiu que havien de seguir els valencians (Saragossà, 2007). De fet, el mateix Sanchis insisteix en el seu desig d'evitar el divorci entre la llengua escrita i la parlada per tal d'aconseguir el màxim nombre d'adhesions a la llengua culta entre els valencians (com ja deia Fabra, amb paraules similars, pensant en el català central sobre el qual construí la normativa). Per això Sanchis Guarner usa en la redacció de la seua gramàtica formes vives al País Valencià no beneïdes per Fabra (els imperfets de subjuntiu en *-ara*, *-era*, *-ira*; els incoatius en *-ix*, o mots com *atre*), que, com hem vist, relega a un segon lloc quan fa les seues recomanacions normatives de manera expressa. Aquesta situació d'aparent paradoxa entre el model *particularista* que ell fa servir realment i el model *convergent* que mira de promoure entre els seus lectors troba un desllorigador amb l'aparició de les gramàtiques de Salvador i Valor, que, com també hem vist, permeten al mestre ocupar una posició discreta en la polèmica entre els dos models. Era *discreta* però vigent adesiara a través de documents importants que es presenten a la societat valenciana, com la declaració del Departament de Lingüística Valenciana de la Universitat de València del 1977, en què es proposen els incoatius en *-ix-*, en lloc dels formats amb la desinència en *-eix-*, per a la «codificació policèntrica però convergent».

Com veieu, la història es repeteix i ens tornem a trobar en la cruïlla entre dos models. No el que feia servir Joan Fuster, que ara coneixem com a *uniformista* (Mas, 2008), però sí entre el particularista, que promou actualment l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, i el convergent, que és el que encara segueixen majoritàriament els professionals de l'ensenyament i de la creació literària en català al País Valencià. Esperem que l'esperit de Sanchis Guarner ens il·lumine per a eixir amb èxit d'aquesta cruïlla.

BRAULI MONTOYA
Institut d'Estudis Catalans
Universitat d'Alacant
Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana

BIBLIOGRAFIA

- BONET, Sebastià (2000). *Les gramàtiques normatives valencianes i balears del segle xx*. València: Universitat de València.
- CORTÉS, Santi; ESCARTÍ, Vicent Josep (ed.) (2006). *Manuel Sanchis Guarner: Un humanista valencià del segle xx*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- FERRANDO, Antoni (1984). «Manuel Sanchis Guarner, historiador de la llengua». A: CASANOVA, Emili (ed.). *Estudis en memòria del professor Manuel Sanchis Guarner: Estudis de llengua i literatura catalanes*. Vol. 1. València: Universitat de València, p. 1027-1035.
- (1992). «La Gramàtica valenciana de Manuel Sanchis Guarner». *Caplletra*, 12, p. 59-121.
- (2006). «L'ideal idiomàtic de Sanchis Guarner». A: CORTÉS, Santi; ESCARTÍ, Vicent Josep (ed.). *Manuel Sanchis Guarner: Un humanista valencià del segle xx*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 94-125.
- LACREU, Josep (2002). «Els models de llengua del valencià». A: CASANOVA, Emili [et al.] (ed.). *Estudis del valencià d'ara*. València: Denes, p. 241-251.
- MAS, Josep Àngel (2008). *El morfema ideològic: Una anàlisi crítica dels models de llengua valencians*. Benicarló: Onada Edicions.
- RENAT FERRÍS, Guillem [pseudònim de Josep Giner] (1933). *La conjugació dels verbs en valencià*. Castelló de la Plana: Societat Castellonenca de Cultura.
- SALVADOR, Carles (1978). *Gramàtica valenciana*. València: Eliseu Climent. [1a ed., 1951]
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1960). *Introducció a la història lingüística de València*. València: Institució Alfonso el Magnànim. [1a ed., 1948]
- (1961). *Els parlars romànics de València i Mallorca anteriors a la Reconquesta*. València: Institució Alfons el Magnànim. [1a ed., 1953]
- (1972). *La llengua dels valencians*. València: Tres i Quatre. [1a ed., 1933]
- (1980). *Aproximació a la història de la llengua catalana*. Estella: Salvat.
- (1993). *Gramàtica valenciana*. Barcelona: Alta Fulla. [1a ed., 1950]
- (2001). *Els valencians i la llengua autòctona durant els segles xvi, xvii i xviii*. València: Universitat de València. [1a ed., 1963]
- SANCHIS GUARNER, Manuel; FERRANDO, Antoni; GUIRAU, Alfons; PÉREZ MONTANER, Jaume (1977). «Una codificació policèntrica però convergent». A: CORTÉS, Santi; ESCARTÍ, Josep Vicent (ed.). *Manuel Sanchis Guarner: Un humanista valencià del segle xx*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 124-125.
- SARAGOSSÀ, Abelard (2006). «Gramàtica Valenciana. Pròleg de Francesc de Borja Moll, València: Torre, 1950, 330 pp. 2ª edició, 1993, a cura d'Antoni Ferrando». A: CORTÉS, Santi; ESCARTÍ, Josep Vicent (ed.). *Manuel Sanchis Guarner: Un humanista valencià del segle xx*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 290-291.
- (2007). «El valencià culte a partir de la correspondència entre Sanchis Guarner i Joan Fuster». A: *Reivindicació del valencià: Una contribució*. València: Tabarca, p. 117-149.
- VALOR, Enric (1966). *Curso de lengua valenciana*. València: Fermau.